

Peter Steensgaard

Hanne Trautner-Kromann, *Jødedommen*. Politikens Forlag, København 1983, 320 sider. Pris 298 kr.

Bogen er udkommet i Politikens serie "Verdens Religioner". Den er opbygget således, at den gennemgår jødernes historie med start i et (ret konservativt) rids af den bibelske periode, for så at ende med nutiden (13-280). Religiøse forhold er naturligvis omtalt undervejs, omend oftest kort, og bogen slutter så med et kapitel med overskriften "Jødedommen som livsform" (281-300) om traditionel jødisk livsform: omskærelse, *bar Mitzvah*, ægteskab og skilsmisse, begravelse, de daglige bønner, kosher-husholdningen, årets fester og helligdage og endelig et kort kapitel om jødisk etik (301-03). Til allersidst følger litteraturoversigt, ordforklaring og navne-register.

Bogen handler altså mere om jødernes historie end om jødedommen. Det er godt, at vi dermed har en mere moderne fremstilling heraf på dansk end M. Friedigers *Jødernes Historie*, København 1934. Den er klart og letlæseligt skrevet og bygger på anerkendte klassikere i forskningen og også på nye forskningsresultater, dog, så vidt jeg kan se, uden selv at bringe noget væsentligt nyt til torvs. Selv om man måske nok på en række enkeltpunkter kunne begive sig i diskussion med forfatteren, må man sige, at de informationer, den giver, er gode og gedigne. Men det forekommer mig, at der ikke er prioriteret nok mellem, hvad der fortælles fra jødisk historie, til at formålet, at give en skildring af jødedommen, er opfyldt. Selvfølgelig er det en grov forenkling, når jeg for lidt siden råt skelnede mellem jødernes historie og jødedommen. For det er naturligvis vigtigt, når overrabbiner Bent Melchior i sit forord til bogen siger: "... at ... en fremstilling af jødedommen tillige må blive en fremstilling af jødernes historie". De kulturmønstre, der har

udviklet sig i jødernes historie, kan selvfølgelig kun forstås i sammenhæng med denne historie og under analyse af de faktorer, der har gjort sig gældende her. Man kan dog alligevel godt foretage en klarere prioritering af, hvilke fænomener, man vil behandle, og så fortælle (og analysere) den historie, der er nødvendig for forståelsen af dem - således som f.eks. Jes Asmussen har gjort i sit bind om Islam i samme serie.

For nu at give et par eksempler: for at forstå, hvad et så centralt begreb som Torah betyder i jødedommen, må man i det mindste gå tilbage til farisæerne, vise den videre udvikling over kanonfastlæggelse (og de faktorer, der førte til, at kanon blev som den blev), over Mishnah til Talmud, videre med middelalderligt fortolknings-, videreudviklings- og kodificeringsarbejde, nå frem til Josef Caro's stort anlagte lovsamling *Beit Josef* og hans resume heraf i *Shulhan Arukh* fra 16. årh. På basis af de kulturelt-religiøse problemer, jøderne i moderne tid står overfor, kan man så vise, hvad Torah er i de hovedretninger, der findes inden for moderne jødedom, ortodoksi, konservatisme og reformbevægelse. Under alt dette må man selvfølgelig forklare de nødvendige begreber for herigennem at få fat i deres væsen og se de mekanismer og den logik, der er i deres udvikling.

De nævnte faser i udviklingen er naturligvis med i bogen: Farisæerne s. 45f. (1 side), kanonfastlæggelsen er nævnt s. 52 (faktorerne behandles ikke), Mishnah s. 62 (med historien, der leder op til den beskrevet tidlige), Talmud s. 78-81, med nogle af forudsætningerne beskrevet forud, det nævnte middelalderlige arbejde kommer spredt, efter som beretningen om jødisk historisk udvikling skrider frem, Josef Caro's værker omtales s. 191nf., de moderne retninger i afsnittet "Jødisk religion i emancipationstiden" s. 240-44, hvorunder også deres opfattelse af Torah'en kort behandles. Men som man kan se, er stoffet p.g.a. den valgte fremstillingsform blevet meget spredt, og det overlades i for høj grad til læseren selv at holde sammen på det. Spørgsmålet er, om man ikke hellere skulle bygge en bog som denne tematisk op, selv om også det ville

have sine omkostninger i form af risiko for gentagelser. Som det ses, bliver det, der bringes frem om temaet, ret knapt, hvilket så atter tvinger forfatteren til at formulere sig relativt vagt, for at det skal være forståeligt for læseren.

Et andet eksempel af en lidt anden art: i enhver fremstilling af en religion er det centralt, at gudstjenester, disses liturgi-ers karakter og bønnernes hovedindhold behandles udførligt. Der findes også en del materiale herom i bogen. De daglige gudstjenester behandles i afsnittet "Fra morgen til aften hjemme og i Synagogen" s. 286-88. og "årets fester og helligdage" s. 293-303, og noget af historien bag er behandlet tidligere, såsom s. 53f. om synagogens tilblivelse og i afsnittet om "Synagoger og gravanlæg" s. 70-74. Andet kommer rundt om, hvor forfattere til religiøs poesi, der er indgået i liturgien, omtales. Spredtheden er her ikke så stor som i det første tilfælde, men knapheden er der. Der er meget lidt om liturgiernes karakter og for få bønner citeret og kommenteret. Forfatteren har været nødt til at trænge stoffet sammen, fordi bogen er blevet anlagt som en bred beskrivelse af jødernes historie.

Lignende kan vi konstatere på andre punkter. Den megen historie, der skal fortælles, betyder, at også fremtrædende tænkere, som har haft skelsættende betydning, behandles for kort. *Juda Halevi* får to sider, så indholdet af hans teologi nødvendigvis må blive meget stikordsagtigt og uprofileret behandlet. Hans refleksioner over eksilet nævnes blot, og der er slet ikke plads til at tegne linier ud til andre jødiske tænkeres behandling af dette dog vigtige begreb. Noget tilsvarende gælder for en tænker som Maimonides s. 120-24. Når hans omfattende og skelsættende tænkning skal behandles på så kort plads, hvor også hans personlige historie skal fortælles, bliver det natur-nødvendigt meget uspecifikt, hvad der kan siges om ham. Så spørgsmålet er, om man ikke bedre lavede et hovedafsnit om jødisk teologi og religionsfilosofi i middelalderen og dens historiske baggrund og så behandlede stoffet systematisk.

Bedre går det med fremstillingen af mystikken. I afsnittet "Jødisk mystik - Kabbalah" s. 144-48, giver forfatteren en mere

Anmeldelse

systematiserende fremstilling af mystikken hen over historien (forståelsen kunne være lettet ved at bringe en af de traditionelle tegninger af de ti guddommelige kraftcentre eller sfærer, *sefirot*), og det følges op senere af et afsnit om den lurianske mystik s. 193-94, og af den østeuropæiske hasidisme og dens modstandere s. 224-28. Dog gælder det også her, at forfatteren på grund af det slag-i-slag historiske anlæg, hun har givet bogen, har måttet gøre det meget kort.

Den her anførte kritik må dog ikke skjule, at det er en god bog, Hanne Trautner-Kromann har skrevet. Den giver et væld af oplysninger på en kyndig måde og er skrevet klart og således, at den kan læses i ganske brede kredse.

Peter Steensgaard
Lektor i judaistik, cand.teol.
Institut for Kristendomskundskab
Aarhus Universitet